

בענין כיבוד אב ואם - שיעור 892

I. מקור הענין (שמות כ - י"ג דברים ה - ע"ז)

- (א) **השוה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום** שהרי שלשתם שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו (קידושין ל:)
- (ב) **ויש עוד מצוה לירא מפניהם** שנאמר איש אמו ואביו תיראו (ויקרא י"ט - ג)
- (ג) **וחילוק ביניהם** שכיבוד הוא בקום ועשה כגון מאכיל ומשקה מלביש ומכסה ושהמורא הוא בשב ואל תעשה כגון שלא יושב במקומו ולא סותר את דבריו (שו"ת מכתם לדוד י"ד ל"ג) ולא יקראנה בשמו בחייו ולא במותו

II. הכללים והדוגמאות

- (א) **בענין DEMENTIA** עיין ביו"ד (ר"מ - י) דמי שנטרפה דעת אביו או אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירחם עליהם ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתנו ביותר ילך לו ויניחם ויצוה לאחרים לנהגם כראוי והרמ"א לא הגיה אמנם הט"ז כתב שהראב"ד השיג דאי מהני להם שמירה למה ילך ויניחם וכ"כ בדרישה ומקור הענין עובדא דרב אסי דהוה ליה ההיא אימא זקנה ועיין בערוך השלחן (ר"מ - ל"ג) שמתרץ הענין כהרמב"ם
- (ב) **לעשות זכרון לאב ואם** כגון לכתוב שם האב והאם על טבלא הקבועה בקיר בית הכנסת וביהמ"ד שקובעין וחוקקין על הקירות שמות אבותיהם שאינו עולה סך גדול ולכן איכא טובא ואע"פ שאין חיוב ממש אבל ודאי הוא דבר טוב מאד למי שאפשר שיבנה בנין שכולו על שם אביו ואמו (אג"מ יו"ד ד - ג"ז - ח) ויש מי שרוצה לומר שיש בזה מצוה קיומית בכל רגע ורגע וצ"ע

III. הערות והלכות הנוגעים לכיבוד אב

- (א) **מחלוקת דרך הלימוד -** עיין בפתחי תשובה (ר"מ - ה) דהאב והבן יכולים להקשות ולתרוץ ולהסיק מסקנת ההלכה ואין בזה משום סותר את דבריו אמנם בפניו אסור לומר בלשון סתירה שאינו מדרך הכבוד אלא ישא ויתן עמו עד שיודה זה לזה וגם אם הבן נשאר בדעתו שאינו כן יחזיק זה בלבו ולא יאמר לו מפורש אין נראה לי כדברך (ערוך השלחן י"ג)
- (ב) **מותר לחלוק עליו בדיני תורה שלא בפניו -** עיין שבת (מ"ד) שרבי אלעזר בר' שמעון חולק על אביו וכן בר רב אשי חלק על אביו (גיטין כ"ט:) והרמב"ם חולק על אביו (שחיטה י"א - י) והטור חולק על הרא"ש דתורת ה' אמת ואין מחניפין בה רק בהלשון הוא האיסור שלא לומר בלשון קשה וסתירה אלא בלשון כבוד וכן בדבר רשות באופן שהבן אינו מחויב לשמוע אל אביו שאיתא חיוב מורא אלא שלא יסתיר דבריו בהלשון בשעה שמדברין (דברות משה קידושין ס"ה י"ד) ויש חולקין ואבאר
- (ג) **שלא לשנות שום דבר ממנהג ומעשה אבותיו** וכמו שכתב רבינו בחיי על הפסוק "ויקרא להם שמות כשמות אשר קרא להם אביו" ועשה כן לכבוד אביו ועיין אג"מ (ג - ס"ד)
- (ד) **עיקר מצוות כיבוד אב ואם** לשמח אביו ואמו ע"י מעשים טובים שעושה ובהיותו ירא שמים שזהו הכבוד האמיתי (אוצר כיבוד אב ואם דף שי"ג בשם ילקוט מעם לועז שמות תר"מ) ואם הבן חוטא הבריות מבזין לו ולאבותיו ומצער לאביו בקברו (שם מהגר"ח פלאג"י) ולכן לא חשש יעקב על מצות כיבוד אב כשלמד י"ד שנים בבית שם ועבר שאין כבוד גדול מזה והקדיש והתפילות מועילות אבל אין זה העיקר (קיצור שו"ע כ"ו - כ"ג)
- (ה) **אינו חייב ליתן משלו לכבודו** דשל האב ולא משל הבן מ"מ כתב הרמ"א (ח) דבהעברת רוח אסור להבן לצער את אביו וראיה מקידושין (ל"ב) שהיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו ומניעת הרוח היה סכום גדול מאוד ומ"מ קיבל שכרו ע"ש
- (ו) **כשנושא אשה לא ידחוק את הוריו** לתת לו כרצון הבן אלא מה שיתנו לו יקח בסבר פנים יפות (ד"ע)
- (ז) **הבן שאינו יכול לזון את עצמו והאב יש לו** חייב האב ליתן לו מדין צדקה (יו"ד רנ"א - ד) אבל אם הבן יכול להתפרנס עצמו אז פטור האב מחיוב צדקה (שו"ת להורות נתן ס - ג"ג)
- (ח) **עד היכן מוראם ...** קרעו בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים אותם אלא ישתוק אמנם אם הם בקטטות תמיד ראוי שלא יהיו יחדיו מפני שמצטערים (שם ממדרש

ט) מנהג החסידים ליתן תיקון ביום היארצייט שיש בזה תיקון לנשמת המת שהברכות ועניית אמנים מעלים נשמת המת ועיקר טעם לסעודת יארצייט לקיים מצות הכנסת אורחים ולבקר עניים להסעודה והעיקר לזכר נשמתו הוא לימוד התורה ונתינת צדקה ואם הסעודה גורם ביטול תורה אינו כדאי (שו"ת מנחת יצחק ו - קל"ה)

י) בענין התפילות והקדישים עיין ביוסף אומץ (דף של"ח ושם רפ"ח) אינו אלא לעמי הארץ אבל לימוד התורה מועיל שבעתיים מכל התפילה ומכניסים המת לגן עדן ואם הבן מחדש חידושי תורה אין ערך להכבוד שזוכה אביו

יא) חייב לעמוד מפני אביו ואם האב תלמיד בנו כל אחד עומד מפני השני (ר"מ - ו) ודעת הרמ"א שיש להרחיק זה מזה שלא יקל בכבודם ודעת הרמב"ם דאין האב לעמוד לפני הבן (ש"ך י)

IV. פסקי רב אלישיב המובא בקובץ מבקשי תורה (תשל"ז)

א) חייב לעמוד מפני אביו ואמו עד שיתכסו ממנו או עד שישבו ורק שחרית וערבית אם לא בפני אחרים שאינן יודעים שכבר עמד בפניהם ודלא כהחיי אדם (חות ז) דאפילו מאה פעמים ביום יש לעמוד בפניהם

ב) הרואה אביו ואמו מתקרבים והוא עומד מן הראוי להתיישב בכדי לקיים מצות קימה וגם כשהבן עוסק בלימודו

ג) בעלייה לתורה צריך לומר בן אבא מורי רב פלוני ודלא כהאג"מ (ב - קל"ג)

ד) מותר להקיץ אביו לצורך מצוה דכולם חייבים בכבוד המקום

ה) אב המבקש מבנו שישתתף בשמחת משפחתית באופן שזה יגרום לו ביטול תורה אינו חייב לשמוע לו וכן בהקמת מצבה (ד"ע)

ו) הורים הרוצים שבניהם יבקרם צריך לבקרום ואפילו יש בזה ביטול תורה

ז) אב הרוצה לשרת בנו מותר לקבל ממנו א"כ האב בן תורה דאסור להשתמש בבן תורה

ח) היה קוץ תחוב לאביו לא יוציאנו שמא יבוא לעשות לאביו חבורה וכן אם היה הבן רופא אבל כשאין שם אחר מותר

ט) במקום שהמנהג הוא שנותנים שם לילדים על שם ההורים יש בזה מצוה משום מכבדו כמותו

י) אב שמחל על כבודו כבודו מחול מ"מ שיענש בידי שמים וכתב הרדב"ז דאפילו אחר שמחל האב הרי זה מקיים מצות עשה של כיבוד אב

V. פסקי רב אברהם יעקב פאם שהובא בקובץ מבקשי תורה הנ"ל (דף ו)

א) האב צוה הבן לאכול או לילך לישון או ללבוש בגד חם בצאתו לחוץ מצוה לשמעו אף שאין בו שימוש לאביו או דבר הפוגע בכבודו דמצות כיבוד יש בו גם חיוב לשמוע בקולו ודלא כהדברות משה (קידושין י"ד) וכן כתב הערוך השלחן (ר"מ - ל"ו)

ב) ידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ אף שבעיני שאר בני אדם אינם חשובים כלל (חיי אדם ס"ז) וצריך רק להתכונן ולשים לב לאותן נקודות היופי שבאדם

ג) הבן רוצה להתענות תענית שאינה חיובית כגון יוכ"פ קטן והאב גוער בו אסור להתענות

ד) וכן הבן רוצה לחגור חגורה לתפלה וללבוש בעקעשא והאב כנגדו חלילה לו להתעקש נגדו

ה) בחרור רוצה להתפלל דוקא בישיבה ואביו רוצה שיתפלל בכית הכנסת שלו אינו חייב לשמוע לאביו דכוונה בתפלה אינה חומרא אלא היא מעצם דין תפלה ולראות שאם יבא לידי קטטה יכשל באיסורים חמורים ויצא שכרו בהפסדו

ו) אם יהיה בזיון לאב ולאם ע"י השדוך מחויב הבן להימנע מזה (בשד"ח בשם הספר חסידים)

ז) אביו גזר על הבן שלא ידבר עם חמיו ולא לילך לביתו משום מחלוקת על הנדוניה הרי הבן נמצא בין הפטיש והסדן והנה פשוט שאסור לשמוע לאביו שהרי הוא צוה לעבור על דברי תורה וקשה לידע איך להתנהג וישאל עצת חכם